

Dr hab. Emilia Wąsikiewicz-Firlej, prof. UAM
Instytut Filologii Wschodniosłowiańskich
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Recenzja

osiągnięcia naukowego mgr Katarzyny Panek (Uniwersytet Komisji Edukacji
Narodowej w Krakowie) opracowana w ramach postępowania w sprawie nadania stopnia
doktora w dyscyplinie językoznawstwo

1. Informacje ogólne o przedłożonej do oceny rozprawie doktorskiej

Rozprawa doktorska pt. *Rodzinna polityka językowa polskich rodzin żyjących na emigracji* została napisana pod kierunkiem prof. UKEN dr. hab. Joanny Rokity-Jaśkow. Praca wpisuje się w ważny nurt badań nad rodzinną polityką językową w kontekście utrzymania języka polskiego jako języka odziedziczonego w rodzinach Polaków żyjących na emigracji. Rodzinna polityka językowa stanowi stosunkowo nowy obszar badań, rozwijany od ponad dwóch dekad, obejmujący zagadnienia z zakresu psycholingwistyki, socjolingwistyki, polityki językowej oraz akwizycji języka, o wyrażnie interdyscyplinarnym charakterze. Obszar ten dynamicznie się rozwija, jednak jego dorobek ma wciąż głównie charakter anglojęzyczny i pozostaje słabo reprezentowany na gruncie polskim. Przedłożona do recenzji rozprawa wypełnia zatem istotną lukę badawczą a jej tematyka jest aktualna i ważna zarówno poznawczo, jak i aplikacyjnie, zwłaszcza w odniesieniu do nauczania i uczenia się języka polskiego jako języka odziedziczonego.

Licząca 308 stron dysertacja obejmuje wstęp, sześć rozdziałów, wykaz wykorzystanej literatury (ponad 500 źródeł) z wyodrębnioną netografią, oraz streszczenia w języku polskim i angielskim. Praca została opatrzona listą tabel i rycin. Nie zawiera załączników, takich jak wykorzystane w badaniu kwestionariusze, protokoły wywiadów czy formularze zgody na udział w badaniu. Nie wyodrębniono też osobnego rozdziału z wnioskami końcowymi, co należy uznać za rozwiązanie nie w pełni uzasadnione.

Część teoretyczna pracy składa się z trzech rozdziałów. Pierwszy z nich stanowi wprowadzenie do rodzinnej polityki językowej (RPJ) jako nowego, interdyscyplinarnego obszaru badawczego. W kolejnym rozdziale Autorka przedstawia stan badań nad RPJ. Rozdział trzeci poświęcono omówieniu polszczyzny poza granicami kraju w kontekście jej statusu, polityki językowej w skali makro oraz jej utrzymywania na poziomie instytucjonalnym i rodzinnym.

Czwarty rozdział ma charakter metodologiczny. Autorka przedstawia w nim zastosowane podejście badawcze, szczegółowo opisuje przebieg badania, wykorzystane narzędzia badawcze oraz ramę analityczną. W rozdziale piątym zaprezentowano analizę wyników badań własnych. W rozdziale szóstym omówione zostały wyniki badania wraz dyskusją i wnioskami.

Układ pracy jest typowy dla rozpraw doktorskich – po rozbudowanych rozważaniach teoretycznych i przeglądzie literatury, prowadzących do wyznaczenia ram teoretycznych, następuje omówienie metodologii oraz wyników badań. Z punktu widzenia standardów prac naukowych zasadne byłoby jednak wyodrębnienie osobnego rozdziału zawierającego wyłącznie wnioski końcowe do całej dysertacji. Brak takiego rozdziału utrudnia syntetyczną ocenę uzyskanych rezultatów oraz całościowy ogląd wywodu.

Warto podkreślić, że praca została napisana w języku polskim, co stanowi jej istotny atut, gdyż zdecydowana większość publikacji z zakresu rodzinnej polityki językowej (RPJ) dostępna jest w języku angielskim. Dzięki publikacji w języku polskim problematyka RPJ zyskuje szerszy zasięg oraz przyczynia się do jej ugruntowania w polskim dyskursie naukowym.

2. Ocena merytoryczna rozprawy

Głównym problemem badawczym pracy jest proces kształtowania się rodzinnej polityki językowej (RPJ) w rodzinach Polaków mieszkających poza granicami kraju. Jako ramy teoretyczne przyjęto perspektywę polityki językowej, przede wszystkim w ujęciu zaproponowanym przez Romaine (1995) oraz Spolsky'ego (2004, 2012, 2021). Model Spolsky'ego jest szeroko wykorzystywany w badaniach nad RPJ i w niniejszej pracy został zastosowany poprawnie, gdyż umożliwia wgląd w praktyki i ideologie językowe oraz sposoby zarządzania językiem przez poszczególnych członków rodziny; jednocześnie jednak jego użycie nie stanowi samo w sobie elementu oryginalności rozprawy. W rozważaniach dotyczących podejścia do dwu- i wielojęzyczności Autorka odwołuje się również do ustaleń psycholingwistyki i neurolingwistyki. W pracy pojawia się także perspektywa ekolingwistyczna, przywoływana w kontekście przekazu międzypokoleniowego oraz wspierania języka polskiego w środowisku wielojęzycznym. Szkoda jednak, że perspektywa ta

nie została pogłębiona – jest ona bowiem stosunkowo nowa, a jednocześnie wyjątkowo dobrze przystaje do analizy polityki językowej na poziomie mikro, tj. w obrębie rodziny, oraz jej powiązań z szeroko rozumianym środowiskiem zewnętrznym, obejmującym społeczność lokalną, szkołę, a także uwarunkowania na poziomie makro, takie jak czynniki społeczno-polityczne i ekonomiczne czy narodowe polityki językowe.

Jak wspomniałam wcześniej, podstawy teoretyczne pracy wraz z przeglądem literatury zostały zawarte w trzech rozdziałach, które omówię kolejno.

Rozdział pierwszy, poświęcony rodzinnej polityce językowej (RPJ), liczy 46 stron. Autorka rozpoczyna go od zdefiniowania RPJ jako nowego obszaru badań nad wielojęzycznością, koncentrując się na jego interdyscyplinarnym charakterze. Wywód otwierają definicje oparte na klasycznych i fundamentalnych dla tego nurtu publikacjach (w szczególności: Luykx 2003; King i Fogle 2006; King i in. 2008; Curdt-Christiansen 2009), co należy ocenić bardzo pozytywnie. Autorka porządkuje stan badań w ujęciu chronologicznym, przedstawiając historię oraz główne kierunki rozwoju badań nad RPJ.

W kolejnych sekcjach konsekwentnie podkreślony zostaje interdyscyplinarny charakter RPJ. Doktorantka słusznie poświęca znaczną uwagę zagadnieniom związanym z dwu- i wielojęzycznością, odwołując się przede wszystkim do prac François Grosjeana (1998, 2008, 2012). Jest to część kluczowa dla całej rozprawy i jednocześnie najbardziej rozbudowana. Być może zasadnym rozwiązaniem byłoby jej wyodrębnienie w osobnej sekcji lub podrozdziale w celu zachowania większej równowagi strukturalnej, zwłaszcza że kolejne części rozdziału nie są już tak obszerne.

Relatywnie mniej miejsca poświęcono zagadnieniu socjalizacji językowej (sekcja 1.3.2), które – z perspektywy problematyki RPJ – mogłoby zostać omówione bardziej szczegółowo. Następnie Doktorantka przechodzi do analizy wybranych zagadnień związanych z polityką językową, ze szczególnym uwzględnieniem modelu polityki językowej Bernarda Spolsky'ego (2003, 2004, 2007). W tym miejscu pojawia się jednak wątpliwość dotycząca semantycznego zrównania pojęć *polityka językowa* oraz *planowanie językowe* (s. 57). Choć można to uznać za skrót myślowy, terminy te nie są synonimiczne i w publikacji naukowej powinny zostać wyraźnie rozróżnione. W tym kontekście warto byłoby odwołać się do nowszych i wpływowych prac z tego zakresu, w szczególności tomu pod redakcją Florence Bonacina-Pugh.¹

Autorka przedstawia również ramy prawne polityki językowej na poziomie makro, obejmujące Rzeczpospolitą Polską oraz Unię Europejską. W tej części zastrzeżenia budzi

¹ Bonacina-Pugh, F. (2025). *Language policy and practice: Advancing the empirical turn in Language Policy Research*. Palgrave Macmillan.

jednak sposób cytowania aktów prawnych – zastosowano bezpośrednie linki w tekście głównym, podczas gdy w powszechnie przyjętych w językoznawstwie stylach edytorskich (np. styl APA 7 edycja.) zaleca się stosowanie wyłącznie odwołań w tekście (*in-text references*), natomiast pełne dane bibliograficzne wraz z informacją o dostępie umieszcza się w bibliografii. W teście stosujemy jedynie nazwę aktu oraz rok uchwalenia, np.: Ustawa o języku polskim, 1999. W bibliografii podaje się pełne dane wraz z datą publikacji i linkiem. Takie rozwiązanie znacząco poprawia czytelność i spójność tekstu (por. APA 7, *Legal References*).

Dobór literatury przedmiotu należy uznać za trafny, a wprowadzenie do tematyki RPJ za bardzo dobrze przemyślane i merytorycznie solidne. Rozdział spełnia swoje zasadnicze cele: wprowadza czytelnika w problematykę rodzinnej polityki językowej, nakreśla jej ramy teoretyczne, historię oraz konteksty badawcze, a także oddaje jej interdyscyplinarny charakter. W tej części pracy Autorka wykazuje się szczególnie dobrą znajomością literatury psycholingwistycznej dotyczącej dwu- i wielojęzyczności oraz akwizycji języka. Pewnym mankamentem pozostaje jednak brak wyraźnego podsumowania rozdziału w osobnej sekcji, które pozwoliłoby na syntetyczne ujęcie i integrację omawianych zagadnień.

Rozdział drugi, liczący 35 stron, koncentruje się na elementach polityki językowej na poziomie rodziny, analizowanych z wykorzystaniem modelu Bernarda Spolsky'ego (2004). Model ten w pewnym stopniu determinuje strukturę rozdziału, która pozostaje przejrzysta i logiczna. Autorka sprawnie porządkuje literaturę przedmiotu, wykazując się bardzo dobrą orientacją w omawianej problematyce oraz sięganiem do najnowszych publikacji.

Choć wywód jest poprawny pod względem merytorycznym i metodologicznym, w mojej ocenie zabrakło w nim większej polemiki naukowej oraz bardziej wyrazistego formułowania krytycznych sądów, a także jednoznacznego zajmowania własnego stanowiska wraz z jego uzasadnieniem. Pewnym wyjątkiem jest tu krytyczna, a zarazem wyważona i zniuansowana postawa Doktorantki wobec podejścia OPOL (Jeden Rodzic, Jeden Język) – w tym przypadku argumentacja jest dobrze ugruntowana, a stanowisko jasno określone.

Na szczególną uwagę zasługuje interesująca i istotna poznawczo sekcja poświęcona roli emocji w kształtowaniu rodzinnej polityki językowej. Autorka odwołuje się w niej do najnowszych i wysoko cenionych opracowań (m.in. Sevinç 2020; De Houwer 2020; Wilson 2020, 2021), co należy ocenić bardzo pozytywnie. Warto również odnotować, że w tym obszarze Doktorantka opublikowała własną pracę we współautorstwie z promotorką w jednym z najbardziej prestiżowych czasopism naukowych poświęconych wielojęzyczności – *International Journal of Multilingualism and Multicultural Development*. Jest to czasopismo o bardzo wysokiej rozpoznawalności międzynarodowej i wysokim wskaźniku oddziaływania w bazie Scopus, co plasuje je w 1% najlepszych czasopism na świecie. Stanowi

to niewątpliwie znaczący sukces naukowy i istotne osiągnięcie na tym etapie kariery akademickiej.

Doktorantka odnosi się również do ważnego nurtu badań nad sprawczością dzieci w rodzinnej polityce językowej, który został omówiony w sposób wnikliwy i kompetentny. Zabrakło jednak odniesienia do nowszych ujęć ekologicznych tego zagadnienia, w szczególności autorstwa Mili Schwartz², w których sprawczość dziecka postrzegana jest jako wynik dynamicznych interakcji pomiędzy dzieckiem, rodzicami, edukatorami oraz szeroko rozumianym kontekstem społeczno-ekonomicznym i politycznym. Uwzględnienie tej perspektywy mogłoby dodatkowo pogłębić analizę.

Podobnie jak w przypadku rozdziału pierwszego, także tutaj odczuwalny jest brak wyraźnie wyodrębnionej sekcji podsumowującej, syntetyzującej główne wątki oraz wnioski płynące z przedstawionych rozważań.

Rozdział trzeci, liczący 41 stron, poświęcony polszczyźnie w polskich rodzinach żyjących poza granicami kraju, został opracowany bardzo rzetelnie i zasługuje na wysoką ocenę. Autorka rozpoczyna go od charakterystyki zbiorowości polskich poza granicami kraju oraz omówienia polityki państwa polskiego wobec Polonii i Polaków za granicą. Są to sekcje szczególnie istotne, oparte na najnowszych opracowaniach statystycznych oraz aktualnych regulacjach prawnych. Należy jednak ponownie podkreślić, że odbiór tej części pracy zakłóca nieprawidłowy sposób odnoszenia się do źródeł poprzez umieszczanie bezpośrednich linków w tekście głównym, które – zgodnie z przyjętymi standardami edytorskimi – powinny znaleźć się wyłącznie w bibliografii. Przykładem wpływu tego rozwiązania na czytelność wywodu jest cytata bezpośrednia na stronie 111, niezręcznie wkomponowany w tekst i dodatkowo oddzielony od niego linkiem.

Szczególnie ważna jest obszerna sekcja dotycząca języka polskiego poza granicami kraju. Autorka dokonała solidnego i wyczerpującego przeglądu literatury, ukazując ciągłość badań nad polszczyzną za granicą oraz dorobek licznych prac z zakresu glottodydaktyki polonistycznej. Odwołuje się przy tym do klasycznych i dobrze ugruntowanych opracowań, m.in. autorstwa Miodunki (2008), Gębala (2016), Lipińskiej (2013) oraz Lipińskiej i Seretny (2012). Choć badania te nie koncentrowały się bezpośrednio na rodzinnej polityce językowej, Doktorantka – za Seretną i Lipińską (2024: 9) – trafnie podkreśla, że mimo odmiennej terminologii RPJ „była od dawna (...) przedmiotem zainteresowań autorów zajmujących się kwestią polskości poza Polską – zwłaszcza w zakresie «zarządzania językiem» i/lub «praktyk językowych»” (s. 115). Jest to ważne stwierdzenie, wskazujące na zakorzenienie polskich

² Schwartz, M. 2024. *Ecological perspectives in early language education: Parent, teacher, peer, and child agency in interaction*. Routledge.

badan w szerszym nurcie międzynarodowym oraz na możliwość połączenia perspektywy polonistycznej z anglojęzyczną. Takie ujęcie jest niewątpliwie wynikiem profilu naukowego mgr Panek – polonistki swobodnie poruszającej się w literaturze anglojęzycznej – co znajduje również odzwierciedlenie w omówieniu badań nad RPJ prowadzonych przez polskich badaczy, publikujących głównie w języku angielskim i często reprezentujących środowisko anglistyczne.

W sekcji 3.2.2 Badaczka podejmuje istotną dyskusję dotyczącą definiowania terminu „język polski”. Słusznie i precyzyjnie wskazuje na problemy terminologiczne oraz istniejącą polemikę wokół przyjmowanych określeń (por. Lipińska 2003 vs. Krasowska 2020), odwołując się również do nowszych opracowań (m.in. Szczepaniak-Kozak i in., 2023).

Sekcja 3.3 poświęcona została podtrzymywaniu języka polskiego w rodzinach mieszkających za granicą. Autorka rozpoczyna ją od przedstawienia typów polskich rodzin migracyjnych, z podziałem na rodziny endo- i egzogamiczne, choć odczuwalny jest brak krótkiego wprowadzenia syntetyzującego cele tej części rozdziału. Znaczną uwagę poświęcono postawom rodziców wobec przekazywania języka polskiego, które zostały poddane kategoryzacji. W tym miejscu można było oczekiwać wyraźniejszego komentarza autorskiego i interpretacji – Badaczka ogranicza się jednak głównie do zestawienia stanowisk obecnych w literaturze. Na szczególne uznanie zasługuje natomiast szerokie uwzględnienie badań prowadzonych przez polskich autorów (m.in. Miodunka i in., 2018; Slany i Strzemecka, 2016; Pułaczewska, 2017; Walczak, 2016), co stanowi niewątpliwą atut tej części pracy. Pozytywnie należy również ocenić zwrócenie uwagi na niuanse rodzinnej polityki językowej w kontekście reemigracji – zagadnienia niezwykle istotnego, a stosunkowo rzadko podejmowanego w badaniach.

Wysoko oceniam także omówienie instytucjonalnych form nauczania języka polskiego za granicą, obejmujące zarówno zarys historyczny, jak i podstawy prawne. Dużą wartość poznawczą mają sekcje prezentujące typy szkół zajmujących się edukacją polonistyczną poza granicami kraju: szkoły prowadzone lub nadzorowane przez Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą, szkoły społeczne (w szczególności popularne szkoły sobotnie) oraz edukację domową wspomaganą online (głównie za pośrednictwem programów Libratus i Polonijka). Jest to bardzo aktualne i dobrze udokumentowane opracowanie, oparte na najnowszej literaturze, dające wnikliwy wgląd w analizowane zjawisko. Autorka zwraca uwagę na aspekty praktyczne związane z organizacją nauki, motywacją uczniów, przygotowaniem nauczycieli oraz współpracą z rodzicami. Warto podkreślić, że posiada ona własne doświadczenie w nauczaniu internetowym, zdobyte we współpracy z Polskimi Szkołami Internetowymi Libratus oraz Polonijką – Polską Szkołą Podstawową. Ta perspektywa

badaczki-dydaktyczki polonijnej wnosi unikalną wartość do analizy materiału empirycznego i zasługuje na wyraźniejsze wyeksponowanie. Również w tym rozdziale odczuwalny pozostaje jednak brak wyraźnej syntezy i podsumowania przedstawionych treści.

W **rozdziale czwartym**, liczącym 20 stron, została przedstawiona metodologia przeprowadzonego badania. Rozdział rozpoczyna się od zarysowania problematyki badawczej oraz ram teoretycznych badania. Autorka w sposób przejrzysty przedstawiła cele i pytania badawcze powiązane z modelem polityki językowej Spolsky'ego, dotyczące praktyk językowych, ideologii oraz zarządzania językiem w badanych rodzinach. Doceniam również pilotaż badania – ma on zawsze pozytywny wpływ na jakość przeprowadzonego badania.

Podstawowym narzędziem badawczym był wywiad, który został zdefiniowany głównie w oparciu o publikację Kvale (2012). Samo zastosowanie wywiadu zostało solidnie uzasadnione, jednak zabrakło wglądu w scenariusz badania. Taki scenariusz powinien być dostępny w załączniku, co umożliwiłoby weryfikację struktury wywiadu w odniesieniu do postawionych pytań badawczych oraz ułatwiłoby interpretację wyników. W przypadku planowanej publikacji zalecałabym włączenie tego elementu.

Zadbałabym również o pozyskanie pisemnej zgody od respondentów oraz dołączenie stosownego formularza zgody na udział w badaniu jako załącznika. Uzyskanie zgody ustnej jest satysfakcjonujące z perspektywy recenzenckiej, jednak może okazać się niewystarczające w przypadku publikacji w prestiżowych wydawnictwach, które często wymagają zgody pisemnej lub formalnej zgody komisji etycznej.

Bardzo rzetelnie został opisany dobór próby badawczej – Doktorantka zastosowała głównie dobór celowy (Babbie 2007). Poprzez współpracę z Polskimi Szkołami Internetowymi Libratus oraz Polonijką dotarła do osiemnastu respondentów oraz przedstawiła ich szczegółową charakterystykę. Pozostała trójka respondentów została włączona do badania metodą kuli śnieżnej.

Mimo iż taki sposób doboru próby jak i jej liczebność nie pozwalają na uznanie jej za reprezentatywną, Doktorantka jest tego świadoma i uzasadnia decyzję włączenia respondentów spoza doboru celowego – niekorzystających ze wspomnianych form edukacji polonijnej – chęcią poszerzenia perspektywy rozumienia procesów kształtowania rodzinnej polityki językowej (RPJ). Jest to podejście zasadne, jednak dla formułowania wiążących wniosków obie grupy powinny mieć zbliżoną liczebność, aby możliwe było ich rzetelne porównanie (co można zalecić na dalszym etapie badań). W obecnej formie sugerowałabym raczej ograniczenie próby do respondentów dobranych celowo, w celu zachowania spójności grupy badawczej.

Wysoko oceniam sposób kodowania danych pozyskanych z wywiadów. Autorka skrupulatnie przedstawiła proces kodowania danych z zastosowaniem hybrydowej metody

kodowania, łączącej kody dedukcyjne z kodami indukcyjnymi, wyłanianymi w trakcie analizy materiału empirycznego. Kodowanie danych było wspomagane programem NVivo, który posłużył przede wszystkim do utworzenia uporządkowanej struktury kodów przedstawionych w tabeli 4.2. Znacznie ułatwia to lekturę pracy i interpretację wyników.

Obszerny, liczący 68 stron, **rozdział piąty** poświęcono analizie wyników badania, które zostały zaprezentowane w sposób przejrzysty i logicznie uporządkowany, a sama analiza została ustrukturyzowana zgodnie z przyjętymi ramami teoretycznymi rodzinnej polityki językowej (RPJ) oraz odnoszącymi się do nich pytaniami badawczymi. W odniesieniu do każdego komponentu RPJ Autorka najpierw przedstawia zbiorczo – w formie tabelarycznej – frekwencję występowania poszczególnych kodów w analizowanym materiale. Następnie dane zostały poddane szczegółowej analizie jakościowej, popartej licznymi cytatai z wywiadów. Zaprezentowany materiał jest z pewnością ciekawy i cenny poznawczo a jego odbiór ułatwiają estetyczne zestawienia tabelaryczne i diagramy. Wartość analizy podniosłoby jednak doprecyzowanie kryteriów doboru cytatów, gdyż ich brak utrudnia ocenę reprezentatywności przywoływanego materiału. Ponadto w tym rozdziale zabrakło mi wyraźnego osadzenia analizy danych jakościowych w szerszych ramach metodologii badań jakościowych (np. analizy tematycznej, teorii ugruntowanej czy analizy sytuacyjnej). Włączenie jednej z tych metod, np. analizy tematycznej według Braun i Clarke (2006³, 2021⁴) pozwoliłoby na większą transparentność i metodologiczną precyzję procesu analitycznego oraz ułatwiłoby ocenę rzetelności wyprowadzonych wniosków.

W końcowym, **szóstym rozdziale**, o objętości 27 stron, Doktorantka przedstawia omówienie wyników oraz wnioski. Rozdział rozpoczyna się odniesieniem wyników do postawionych pytań badawczych, po czym w kolejnej sekcji Autorka przechodzi do ich pogłębionej dyskusji. Autorka sprawnie odnosi uzyskane rezultaty do istniejących badań, wykazując się bardzo dobrą znajomością literatury przedmiotu. Jest to szczególnie cenna część pracy, która wpisuje prezentowane badanie w szerszy kontekst naukowej dyskusji oraz odnosi je do wcześniejszych ustaleń badawczych, w tym także do aktualnych doniesień.

Rozdział zamyka trafna refleksja, że to nadal kobiety pełnią rolę „menedżerów językowych” i najczęściej ponoszą główną odpowiedzialność za kształtowanie rodzinnej polityki językowej (RPJ). Autorka dostrzega również wyraźną rozbieżność pomiędzy deklarowanymi strategiami komunikacyjnymi a rzeczywistą praktyką językową, jak również

³ Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.

⁴ Braun, V., & Clarke, V. (2021). *Thematic analysis: A practical guide*. SAGE.

brak spójności między rodzicielskimi deklaracjami a faktycznym rozdzieleniem języków w codziennej komunikacji.

Niezwykle istotne są wnioski dotyczące współpracy z Polonią i Polakami za granicą dla dydaktyki języka polskiego jako odziedziczonego. Doktorantka zwraca uwagę na różnorodność indywidualnych celów w zakresie nauki języka polskiego, które powinny determinować dobór rozwiązań metodycznych w pracy z uczniami polonijnymi. Z przeprowadzonych badań wybrzmiewa bardzo ważny głos – według badanych rodziców obecny system oświaty polonijnej nie jest postrzegany jako realny sprzymierzeniec w podtrzymywaniu polskości. W swoim obecnym kształcie bywa on krytykowany przede wszystkim ze względu na niedostosowanie do rzeczywistej sytuacji polskich rodzin za granicą, a w szczególności do potrzeb dzieci. Ze strony rodziców formułowany jest wyraźny postulat, aby język polski był nauczany jako język obcy. Inną często podnoszoną kwestią jest organizacja zajęć w weekendy, co dla wielu dzieci stanowi nadmierne obciążenie, a dla rodziców poważne wyzwanie logistyczne. Interesującym wnioskiem jest również postulat większego zaangażowania rodziców w glottodydaktykę polonijną.

Wyniki przeprowadzonego badania z pewnością stanowią istotny punkt wyjścia do dalszych, szerszej zakrojonych badań nad tą problematyką – zarówno dla samej Autorki, jak i dla innych badaczy zajmujących się tematyką glottodydaktyki polonijnej. Warto byłoby również zadbać o popularyzację wyników badań oraz dotarcie do osób odpowiedzialnych za kształtowanie i promocję edukacji polonijnej wśród Polaków wychowujących dzieci na emigracji.

3. Pozostałe elementy rozprawy

Praca została napisana poprawną, staranną polszczyzną i czyta się ją z dużą przyjemnością. Bardzo wysoko oceniam również konsekwentne przeniesienie terminologii literatury przedmiotu na grunt polski, co stanowi istotny wkład Badaczki w rozwój dyskusji nad rodzinną polityką językową (RPJ) w Polsce. Tekst jest starannie zredagowany i sprawia wrażenie dopracowanego pod względem językowym.

Drobne zastrzeżenia budzi sposób odwoływania się w tekście do aktów prawnych oraz autorów instytucjonalnych, o których była mowa wcześniej – warto zadbać o większą konsekwencję i precyzję w tym zakresie. Zalecałabym również ujednolicenie zapisu myślników i półpauz.

Na poziomie kompozycji tekstu warto rozważyć dopracowanie wstępów i zakończeń poszczególnych rozdziałów, co dodatkowo wzmocniłoby spójność pracy oraz płynność wywodu.

4. Podsumowanie

Praca opiera się na solidnych podstawach teoretycznych. Doktorantka wykazała się bardzo dobrą znajomością literatury, o czym świadczą zarówno obszerna bibliografia, jej trafny dobór, jak i swoboda, z jaką omawia poszczególne zagadnienia.

Autorka zebrała bardzo interesujący materiał empiryczny, dający wgląd w specyfikę komunikacyjną badanych rodzin, który czyta się z dużą przyjemnością. W obecnej formie uzyskujemy jednak przede wszystkim wgląd w rodzinną politykę językową (RPJ) grupy respondentów, których dzieci były włączone w system edukacji polonijnej. Zdecydowanie mniej dowiadujemy się o rodzinach spoza tego systemu (ograniczona liczba trzech respondentów), a takie porównanie byłoby metodologicznie bardzo cenne. Próba badawcza nie jest liczna, ale mam pełną świadomość – jako badaczka zajmująca się RPJ – jak trudne jest pozyskiwanie respondentów do tego typu badań oraz jak dużym wyzwaniem motywacyjnym i logistycznym jest organizacja wywiadów (rodzice są obciążeni obowiązkami zawodowymi i rodzinnymi, często niechętnie biorą udział w badaniach, a nawet po uzyskaniu zgody samo spotkanie – również w formule online – bywa trudne do zrealizowania). Z tego względu powyższe uwagi dotyczące doboru i liczebności ma zatem charakter sugestii metodologicznych; nie stanowią krytyki ani nie podważają przyjętej strategii doboru próby.

Pozytywnie oceniam również metodologię badania adekwatnie dobraną do postawionych pytań badawczych. Plan projektu badawczego oraz przebieg badania zostały przedstawione skrupulatnie i rzetelnie, co znacząco podnosi wiarygodność pracy. W sposób przekonująco uzasadniono dobór wywiadu jako narzędzia zbierania danych. Kodowanie oraz analiza danych zostały przeprowadzone w sposób systematyczny i przemyślany. Autorka potwierdziła dobrą znajomość programu NVivo w procesie analizy danych, jednak jakość i przejrzystość analizy mogłoby podnieść wyraźne osadzenie jej w konkretnej ramie analitycznej (np. analizie tematycznej). Z obowiązku recenzenckiego należy jednak odnotować, że pod względem metodologicznym praca nie ma charakteru innowacyjnego, co jest jednak w pełni zrozumiałe i akceptowalne na obecnym etapie kariery naukowej autorki. W przyszłych badaniach zalecałabym poszerzenie repertuaru stosowanych narzędzi, a być może także integrację podejść jakościowych i ilościowych, co umożliwiłoby triangulację danych i dalsze wzmocnienie wniosków. Na podkreślenie zasługuje fakt, że Doktorantka szeroko omawia ograniczenia własnego badania, co świadczy o jej dojrzałości metodologicznej i wysokiej świadomości badawczej.

Niewątpliwym atutem rozprawy jest jej warstwa językowa – poprawna i staranna polszczyzna. Zasługuje to na szczególne docenienie, gdyż mimo licznych odwołań do literatury anglojęzycznej Autorka skutecznie unika anglicyzmów oraz niezręczności terminologicznych

i translatorycznych. Istotne jest również to, że rozprawa stanowi wartościowy wkład w rozwój badań nad rodzinną polityką językową w Polsce.

Na szczególne podkreślenie zasługują wnioski dotyczące edukacji, zwłaszcza w kontekście współpracy z Polonią i Polakami mieszkającymi za granicą na rzecz dydaktyki języka polskiego jako języka odziedziczonego. Doktorantka zwraca uwagę na zróżnicowanie indywidualnych celów związanych z nauką języka polskiego, które powinny determinować dobór adekwatnych rozwiązań metodycznych w pracy z uczniami polonijnymi. Istotne są również jej refleksje nad praktycznymi aspektami nauczania i uczenia się języka polskiego, formułowane z perspektywy praktyka – nauczyciela, a zarazem badaczki posiadającej wgląd w sytuację rodzin polonijnych oraz realne wyzwania związane z przekazem języka polskiego jako języka mniejszościowego. Autorka krytycznie odnosi się do funkcjonowania systemu oświaty polonijnej, który – w opinii badanych rodziców – nie jest postrzegany jako realny sprzymierzeniec w podtrzymywaniu języka i kultury polskiej. W swoim obecnym kształcie system ten bywa krytykowany przede wszystkim z powodu niedostosowania do rzeczywistej sytuacji polskich rodzin za granicą, a w szczególności do potrzeb dzieci.

Przy przygotowaniu publikacji lub jej części do druku, zasadne byłoby odniesienie się do następujących kwestii wymagających doprecyzowania i uzupełnienia: braku scenariusza wywiadu oraz formularza zgody, a także zagadnień etycznych, w szczególności konieczności uzyskania pisemnej zgody uczestników badań, co ma istotne znaczenie w kontekście publikacji wyników badań.

Ponadto standardowym elementem prac naukowych jest wyodrębnienie konkluzji odnoszących się do całości pracy, którego w niniejszej rozprawie zabrakło. Warto również rozważyć przygotowanie krótkich wstępów oraz wniosków do poszczególnych rozdziałów, co w istotny sposób poprawiłoby spójność pracy oraz jej odbiór.

Mimo zgłoszonych oraz uwag krytycznych, rozprawę oceniam bardzo pozytywnie i dostrzegam jej wyraźny wymiar aplikacyjny; zgłoszone uwagi mają charakter konstruktywny i ich uwzględnienie może przyczynić się do dalszego podniesienia wartości pracy na etapie przygotowania jej do publikacji, którą rekomenduję.

5. Konkluzja

Podsumowując, na podstawie dokonanej analizy oraz oceny merytorycznej, stwierdzam, że przedłożona do oceny praca doktorska spełnia wymagania określone dla prac doktorskich, zgodnie z art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1668 z późn. zm.). Wniosek ten formułuję z pełnym przekonaniem, opierając się przede wszystkim na tym, że rozprawa świadczy o rozległej

wiedzy teoretycznej mgr Katarzyny Panek oraz o jej umiejętności samodzielnego prowadzenia badań naukowych. Autorka wykazała się dobrze opanowaną umiejętnością planowania badań, trafnym doбором metodologii i narzędzi badawczych, a także rzetelną i przemyślaną analizą danych. Na szczególne podkreślenie zasługują skrupulatność Autorki, poprawność jej warsztatu badawczego oraz fakt, że jest ona praktykiem prowadzącym nauczanie języka polskiego w kontekście polonijnym, co nadaje prowadzonym badaniom istotną wartość aplikacyjną. Wszystkie te cechy stanowią solidną i w pełni uzasadnioną podstawę do ubiegania się przez Wnioskodawczynię o stopień doktora w dyscyplinie językoznawstwo, w dziedzinie nauk humanistycznych.

Stawiam zatem wniosek o przyjęcie rozprawy doktorskiej, pt. *Rodzinna polityka językowa polskich rodzin żyjących na emigracji* i dopuszczenie mgr Katarzyny Panek do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

Poznań, 20 stycznia 2026 r.

dr hab. Emilia Wąsikiewicz-Firlej, prof. UAM